

Minden út a közösségbe vezet

Múlt- és jövőidézés Závogyán Magdolnával

2020. október 3. jelentős dátum a Nemzeti Művelődési Intézet életében. Ekkor került átadásra az új székház Lakiteleken. Az eseményről, és az azt megelőző időszakról beszélgettünk Závogyán Magdolna ügyvezető asszonnyal, aki eközben mesélt még faluszépítésről, a megyei közművelődés megújulásáról, helyettes államtitkári pozíciójáról, a hatékony hálózatokról, Kárpát-medencei kulturális együttműködésekről. És természetesen mindezek origójáról, magukról a közösségekről.

Hévízi Róbert: *Ügyvezető asszonynak milyen emlékei vannak az első közösségekről, amelyeknek tagja volt?*

Závogyán Magdolna: Azt hiszem, mint mindenki más, kisgyerekként, az óvodában találkoztam először a családon kívüli szervezett közösséggel. Emlékeimben ez az első olyan szervezett formában zajlott kulturális közművelődési élet, amikor is az óvónéni egy báb-szakkörre invitálta az óvodásokat. Már akkor felmerült bennem az érdeklődés a közösségek iránt, a bábkészítés és eleve a szerepjátás iránt – szóval az első ilyen típusú élményeim óvodás korra tehetők.

H. R.: *A kisgyermekkorú évek után hogy alakult az élete a kultúra, a közösségek területén, a közösségi művelődés milyen szerepet játszott az életében?*

Z. M.: Egész életemre talán az volt a legnagyobb hatással, hogy nagy családba születtem. Igaz, egyetlen testvérem van, de a szüleim révén mindenképpen nagy családról beszélhetek: az édesanyámék kilencen voltak testvérek, az édesapámék pedig heten. Gyerekkoromban még jellemző volt, hogy heti rendszerességgel találkoztak a testvéreikkel, így mi is, unokatestvérek az unokatestvérekkel, akikkel hasonló korúak vagyunk. Amikor mi szűk családról beszéltünk, az nálunk 97 főt jelentett. Nem volt olyan hétvége, hogy a családnak az egyik vagy másik részéről ne jöttek volna össze kártyázni, mezőgazdasági munkára, kukoricát törtek, gyógynövényt műveltek, vagy bármi, ami adódott, akár egy házépítés. Nálunk a teljes család ott mozgott.

Ez az, ami a családban természetesen belém ivódott. Gyerekkorom óta közösségben nőtem föl, és ez a fajta igény és szükséglet a mai napig meg van bennem. Az, hogy ez kulturális értelemben is találkozás, az is innen indult, gye-

rekkortól, amikor ugráltunk a csuhében és csutkababát készítettünk, és a nagyanyám abból horgolt papucsot; megtanultunk mindent a családban, a gyerekeknek megmutatták a kötés rejtelseit vagy a keresztszemes hímzést, mindent, amit hozott még a családi miliő. Ide sorolandó a közös nótázás, a férfiaknak az a fajta együttléte, ami késő este megjelent, és mi gyerekek csak tátott szájjal hallgattuk a családi férfikórust, ahol katonadaloktól kezdődően mindenféle magyar nótán át, sanzonok, operettek, akár hajnalig tartó mulatozásban nyilvánultak meg.

Ez a két irányvonal az, amely – ahogy általános iskolás lettem – meghatározta az igényemet arra,

hogy egy-egy kör, közösség tagja legyek. Vagy akár olyan társaság vegyen körül, amely meghatározó volt egyrészt a kulturális értelemben, másrészt pedig a közösség értelmében is. Mindemellett fontos volt, hogy sportközösségnek is tagja voltam, kézilabdáztam általános iskolában, középiskolában, illetve rövidtávfutó voltam, mindenféle versenyeken indultam, és ez a csapatszellem, a csapat együttléte számomra ugyanúgy meghatározó volt maga a sport mellett. A középiskolát Gyulán kezdtem sporttagozaton, de a sport, a rövidtávfutás intenzív igénybevételt kívánt, országos versenyeken vettünk részt, ami miatt kollégista lettem. Közben viszont nagyon hiányzott az otthoni közösség. Emiatt egy évet töltöttem csak Gyulán az Erkel Ferenc Gimnáziumban, és feladva a sportpályafutást, inkább azt választottam, hogy hazamegyek Kondorosra, és úgy járok középiskolába, hogy ne kelljen kollégiumba menni, hanem a családom közelében lehessenek. Így kerültem második középiskolásként Szarvasra, ami azért is volt nagyon érdekes helyzet, mert míg Gyulán egy kondorosi sem volt az osztályban, addig Szarvason a régi osztálytársaimmal újra találkoztam. Ekkor már kezdeményeztünk olyan szerveződések, amelyek közösségi és kulturális alapon folytak. Hazatérve Kondorosra minden délutánomat otthon töltöttem, és hiányzott az a fajta közösség, ami az általános iskolában megvolt. Az hozzá tartozik, hogy ekkor Kondoroson már bezárt a művelődési ház, ez az az időszak, amikor a közösségi élet teljesen atomjaira esett.

Ha az akkori életkoromat nézzük, és ifjúsági területen gondolkodunk, elmondhatjuk, hogy szervezett formában semmiféle olyan összefogás nem volt, mint akár a nővéreméknél, aki tíz évvel idősebb nálam – az akkori ifjúságnak azért a KISZ-élet jelentősen meg-

adta a szabadidő eltöltésének lehetőségét. Ezt a hiányt érzelve, illetve mivel a sport már nem nyújtott olyan rendszeres elfoglaltságot, maroknyian megpróbáltunk közösséget kovácsolni Kondoroson. És mi lehet a legjobb egy közösség összehozására, ha nem a munka? Érzékeltük magunk körül, hogy az előző évtizedekben nagyon virágos volt Kondoros, és arra az időszakra mikor 15-16 éves lettem, addigra elhanyagolt parkok, gazos közterületek voltak mindenfelé. Azt gondoltuk ki néhányan fiatalok, hogy szerdánként találkozzunk egy-egy vendéglátó egységben, onnan elindulva két-három órát szánjunk a településünkre, és szépítsük a falut. Voltak olyan fotóink, amelyben a '20-'30-as években Kondoroson rengeteg rózsaszín volt, és a közterületeken nagyon szépen virágba borultak ezek az illatos virágok. Szerettük volna ezt újra megvalósítani, hogy a parkjainkat ugyanígy díszítsék a rózsák – egy idő után ezért megalapítottuk a Faluszépítő Baráti Társaságot, aminek én lettem az elnöke.

Ez egy olyan közösség volt, amely művelődési ház vagy közösségi színtér híján egy kocsmában jött össze, ott beszélgettünk a település szépítéséről-építéséről. Közben gyakorlatban is ezt tettük, fásítottunk, parkosítottunk, gaztalanítottunk, és egyre többen lettünk: tízen, tizenötön, azután húszan, és egyszer csak azt vettük észre, hogy harmincnyolcan vagyunk. A település színe-java ott volt. Volt közöttünk bírónő, ügyvéd, de ugyanúgy volt közöttünk ács is. Nem attól függött a részvételünk, hogy milyen társadalmi rétegbe tartoztunk, hanem az igény hozott össze minket, hogy ezek az emberek szerettek volna közösségben lenni, tenni a településért, Kondorosért és valahogy ez a közös munka összekovácsolt minket. Néhány ilyen szerdai alkalom után visszamentünk az adott vendéglátó egység-

be, és óhatatlan, szőttük tovább a terveket, hogy ha már szépítjük a települést, akkor jó lenne, hogyha lennének kulturális programok is. De milyen kulturális programot tudunk mi a magunk erejéből tenni – még egyszer mondom, 16-17 éves voltam –, erre kitaláltuk, hogy közösségi színtér híján ezt vigyük a közterületre. Amelyik közterületet mi beparkosítottuk, fa játszóteret készítettünk a helyi asztalosokkal, munkavállalókkal, települési szolgáltató intézmények dolgozóival, akkor ott ne csupán az legyen, hogy átadjuk a játszóteret vagy parkot, hanem e köré rendezzünk különböző rendezvényeket is – így jöttek az első juniálisok az Újligetben; ez teljesen gazos volt előtte, és általunk kivirágzott, nagyon szép parkot és játszóteret építettünk oda.

Így kezdtük el azt a fajta kulturális tevékenységet Kondoroson – harmincnyolcan, akik a Faluszépítő Baráti Társaság tagjai voltak –, amelyek utána meghatározóak voltak a település, és a mi életünkben is. Ez a baráti társaság például olyan rendezvényeket szervezett, amikor még gyerekcipőben jártak a települési helyi rádiók és kábeltelevíziók, mi akkor már a királyi rádiót hívtuk le Kondorosra, háromnapos élő adást szerveztünk. Teljesen laikusként, a magunk erejével azokat a közösségeket mozgattuk meg, azokat a csoportokat, akik aktívak voltak Kondoroson, ezt az életet színesítettük és mutattuk be.

Azután olyan irányba terelődött az életem, hogy a vállalkozás mellett ez a kultúraszereget, a rendezvények szervezése megmaradt. Azt is mondhatom, hogy fele-fele arányban, tehát 50%-ban dolgoztam vállalkozóként, de azért az inspirációt, a feltöltődést az a kulturális rész adta, amely Kondoroson rendezvényszervezésekben, kreatív közösségi tevékenységekben nyilvánult meg.

Elmondható, hogy településünkön ekkor aktívá vált a közösségi élet. A lakosság arányához képest a '90-es években Kondoroson volt a legtöbb aktív civilszervezet. És nem attól volt fontos, hogy ez bejegyzett vagy nem bejegyzett, hanem hogy ténylegesen aktívan meg is élték: a kertbarátkör, az olvasókör, a színjátszókör, a népdalkör, az ifjúsági klub mind-mind külön célcsoporttal rendelkezett, és mind-mind külön, a maga igényei szerint valósította meg a heti, havi rendszerességgel sorra kerülő programjait. Ez egy nagyon színes és érdekes világ volt. Ebben az időszakban kristályosodott ki az igény, hogy mégis csak kell egy közösségi szintér.

Közösségi szintér nélkül nem megy, a művelődési ház még mindig zárva volt, az önkormányzat nem fordított kellő anyagi forrást – valószínűleg kapacitása hiányában – a felújításra. Láttuk a különböző problémákat a településen, láttuk a különböző kihívásokat, és láttuk az ebből adódó lehetőséget is. Például Kondoros határában van az első magyar vadászkastély, amelyet a Batthyányiak építettek. Ez sajnos egy teljesen elhagyatott rész volt már a '90-es évekre. Ennek területén volt egy tájház, amit a '70-'80-as években a helyi lakosok raktak össze, egy cselédházban, amelynek a berendezései a kondorosi emberek berendezési tárgyai voltak. Észrevettük, hogy ezt rendszeresen feltörik, ellopják a szőtteseket, a különböző tárgyakat, és ezt nem hagyhattuk. Az önkormányzat nem igen tudott ezzel a helyzettel mit kezdeni, mert előzőleg ez TSZ-tulajdon volt. Mi civil szervezetként próbáltuk meg felkarolni ennek az ügyét. Mentettük, ami menthető: bedobozoltuk ezeket a tárgyakat, az eszközöket, szőtteseket, és mindent, amit úgy gondoltunk, hogy olyan érték, hogy el is tudjuk méltóképpen helyezni, és az önkormányzat egyik ingatlanának a padlására vittük.

Ekkor fogalmazódott meg a társaságban az a gondolat, hogy talán a falu szívében lehetne egy olyan házát berendezni, amelyben ez méltóképpen kiállítható. Tudni kell, hogy Kondoros 1875-ben alakult újjá, parcellázott telkekkel. Az első 22 parcellázott telek közül – még mindig a '90-es években járunk – találtunk egy eladó házat a tópart mellett, ami akkor még nagyon elhanyagolt rész volt; fontos volt viszont, hogy az első épített házak között legyen. Szerencsénkre egy lokálpatrióta kondorosi lakos árulta. Sikerült megalkudnunk rá, hogy a települése lehessen ez a ház. Mutatja, hogy mennyire összetartó a település, az eladó is eleve nyomott áron adta el. A tagok közül pedig mindenki a saját erejével járult hozzá anyagilag is ahhoz, hogy méltóképpen felújítsuk. A vételár több mint felét sikerült első hívószóra összegyűjteni a településen, a másik felét pedig a minisztérium intervenció keretéből, a nemzeti vonalról kaptuk meg, így lett Szlovák-Magyar Táj- és Alkotóház az épület. Sok minden kellett még ahhoz, hogy ebből olyan tájház alakuljon ki, amelyet mi szeretünk volna, ahova ezek a tárgyak méltó helyükre kerülnek. Ennek kapcsán

is bebizonyosodott, hogy a munka mennyire összetartja az embereket, több mint két éven keresztül dolgoztunk vele. Az egyik ismerősöm mindig azt mondja: nem sietünk sehová. Mi is úgy voltunk ezzel, hogy nem siettünk sehová, és nagyon fontos volt, hogy mindenki, aki magának érezte ezt a házat, az részt is vállalt a közös munkában, közös szalonnasütéssel, közös borozásokkal zárva, és megadva mindannak a módját és tiszteletét, amit ez a ház és a közösség is megérdemelt. Kondoroson szerintem nem nagyon volt olyan vállalkozó vagy a közösség iránt érzékeny magánszemély, aki ne tartotta volna fontosnak ennek a háznak ügyét, és ne vett volna részt valamilyen módon a maga tehetsége, szorgalma, s szándéka szerint. Valaki pénzzel, valaki munkával, valaki adománnyal, de hozzájárult ehhez. Ez volt az a mérföldkő, amely meghatározta az én otthoni szakmai munkámat és életemet, és terelt abba az irányba, ami tényleg szakemberré tett.

H. R.: *Hogyan alakult ezen tapasztalatok mentén a szakmai előmenetele?*

Z. M.: A mi közösségünk lokális közösség volt. Mi Kondorosért

Kondorosi Kukorica Napok

tettünk és Kondorosért dolgoztunk. És nem utolsó sorban önmagunkért, mert evidens volt, hogy szerdánként találkozunk, egyértelműen családként működött ez a 38-40 fő, ahol ekkor már házasságok kötöttek, jöttek az első gyermekek is, és az is egy újabb, más időszakot adott ennek az együttléti alkalmaknak. A tájházba szerdánként vagy hétvégenként hazajártunk, és szerveztük a programokat. Ilyen volt például a Kukorica Nap, amely hatezer fős rendezvény volt, mindezt bármilyen szakmai papír nélkül, tehát senkinek sem volt se művelődésszervező, se rendezvényszervező végzettsége, úgy végeztük a dolgunkat, ahogyan hozta az élet és a lehetőség. Azok a civil szervezetek, azok a közösségek, akik meg akarták magukat mutatni, azok ezeken a rendezvényeken meg tudták ezt tenni.

Egyszer csak – 1996 vagy 1997-ben – csörög a telefon a tájházban, és megszólal a telefon másik végén egy mély férfihang. Engem keresett, Beke Pál volt, de bemutatkozásakor nekem semmit nem mondott ez a név. Elmondta, hogy ő a Magyar Művelődési Intézet igazgatója, és hallott erről a közösségről, szeretne velem megismerkedni. A következő héten jött, és ugyanúgy fogadtuk, mint bármely más csoportot, amelyek akkor egyébként rendszeresen érkeztek, csak hogy ő éppen stábbal, három kamerával, személyzettel, mindezzel együtt vonult fel. Teljesen váratlanul ért, mi csak egyszerűen egy csoportot szerettünk volna fogadni. Leültünk a tisztaasztal mellé két széssel, és beállt a forgatócsoport, és Beke Pál azt kérte, meséljem el, hogy mit csinálunk mi itt, hogyan kezdődött. Elmeséltem neki mindent, mire megkérdezte, tudom-e, hogy az országban több ilyen civil közösség is van. Nem, egyáltalán nem tudtam, mi itthon tesszük a dolgunkat, ahogyan kívánja a hely-

Tökfesztivál Kondoroson

zet. Szerette volna megtudni, hol tanultam én ezt, van-e szakember a közösségben, mennyi az önkormányzat támogatása. Mindenre mondtam, hogy semmi. Mi nem a pénzért visszük a közösségi életet, hanem azért, mert itt jól érezzük magunkat, és mert fontosnak tartjuk a helyi kultúrát, annak megélését és ezt a közösséget.

Valahogy így kezdődött ez a pályafutás, teljesen véletlenül, egy telefonnal indult. Ezután meghívtam, tartsak velem, ismerjek meg ugyanilyen közösségeket. Kiderült, hogy én egy Látóúton vagyok, amikor beültünk a Pali kocsjába, és 5-600 kilométert mentünk 1996-1997-ben egy-egy nap alatt. Megnézhettem három-négy közösségi házat naponta. Beszéltette azt az embert, aki ott az adott közösséget vezette. Vele is elmondta, hogy hogyan, miként csinálják, hogy ők sem kapnak önkormányzati támogatást, és ők is mekkora közösséget mozgatnak, és milyen színes ott is az élet. Herénytől Túristvándin át Alsómocsoládig nagyon sok településen jártunk. Volt szerencsém három-négy napot így eltölteni vele. Ezáltal persze kissé ki is nyílt a világ. Addig nem is különösebben érdekelt minket, hogy Kondoroson kívül van-e ilyen. De ahogy

ezt megmutatta, akkor tudatosult, hogy nem csak mi járunk ilyen cipőben, hogy nincs külön támogatás, mert addig lehet, hogy ez természetes volt nekünk, hogy a magunk erejéből megoldottuk a dolgokat. Így indult a pályafutásom ez irányba, és még azon a nyáron kivitt egy kisbusszal Franciaországba egy közösséggel, megnézni a dél-franciaországi közösségi házakat. Ott inkább ifjúsági közösségi házak voltak, ami megint kinyitott egy más világot szakmai oldalról. Utána valahogy úgy alakult, hogy ezekkel a közösségi házakkal, amelyekkel mi úgy hívtunk, hogy civil közösségi házak, sokszor összejöttünk. Akkor még a Budai Várba, a Magyar Kultúra Alapítványhoz jártunk a Mátyás-templom mellé Koncz Gáborékhoz, ott voltak ezek a szakmai összejövetelek. Havi rendszerességgel találkoztunk, és egy idő után elhatároztuk, hogy Pali kezdeményezésére megalakítjuk a Civil Községi Házak Magyarországi Egyesületét, amelynek már én lettem az elnöke.

H. R.: *Talán nem is véletlen, hogy most a Nemzeti Művelődési Intézet székházának Beke Pál terében beszélgetünk. Mikor került innen a Békés Megyei Önkormány-*

zathoz, és ott milyen feladatokat látott el?

Z. M.: Érdekes dolog, mert így visszatekintve, ötvenévesen elmondhatom magamról, hogy aho-va kerültem, oda sosem vágytam tulajdonképpen, hanem mindig hívtak. Az életem úgy alakult, hogy nem voltak különösebben nagy terveim, hogy hol szeretnék dolgozni, mi lesz belőlem, vagy bármi nagyívű elképzelés, hanem mindig valahogyan megkerestek. Először 1996-ban volt így, amikor már a Kukorica Napokat szerveztük, illetve már több nagyrendezvényt, önkormányzati bált életre hívtunk. Addigra tényleg betöltötte az életemet, a szabadidőm nagy részét az, hogy Kondoros kulturális életét szerveztük. Domokos László hívott a megyei önkormányzathoz dolgozni, de akkor még volt bennem egy ellenállás-szerű érzés a hivatalokkal szemben – talán mert az önkormányzat nem támogatta minket, vagy a hivatalos intézmény nem tekintett partnernek –, ezért 1998-ban nemet mondtam Domokos Lászlónak. Majd 2006-ban keresett meg azzal, hogy végig gondolta – akkor már volt tapasztalata a megyei kulturális intézményeknél –, és országgyűlési képviselőként elhatározta, hogy a teljes kulturális intézményrendszert át szeretné alakítani a következő ciklusban. A véleményemre volt kíváncsi. Meg kell, hogy mondjam, hogy bár akkorra már volt főiskolai és egyetemi diplomám is művelődésszervezőként, de közigazgatási gyakorlattal nem rendelkeztam. Beke Paliékkal az országjárás során tapasztaltam, vagy láttam azokat a gondokat, bajokat, amelyek országos szinten megfogalmazódtak a kultúra területén, de ennyi volt az, amivel elindultam. Fel is hívtam az elnök figyelmét arra, hogy nem vagyok benne biztos, hogy az én habitusom és a szemléletem egy hivatalba való. Erre érdekes választ adott: nem feltétlenül neked

kell megváltoznod, lehet, hogy a hivatalnak kell. Bár nem volt könnyű az a hat év, amit a megyei önkormányzatnál töltöttem ezután, de ebből a szempontból neki volt igaza. Kellott egyfajta szemléletváltás, nem az a civil lét, amit mi megéltünk, hanem amit a korszak hozott, az idő és a társadalmi-gazdasági kihívások. Ezt igazolja, hogy a 19 megyei önkormányzat közül a Békés Megyei Önkormányzatnak sikerült egyrészt adósságmentesen belemenni a 2011. évi konszolidációba, másrészt pedig olyan know-how-val, olyan újításokkal sikerült ezt megvalósítani, ami a kultúra területén egyedülálló volt.

H. R.: 2012 – egy újabb állomás. Milyen érzés volt átvenni annak az intézetnek a vezetését, amelyet korábban Beke Pál vezetett?

Z. M.: Amikor bekerültem a megyei önkormányzathoz 2006-ban, Pali felhívott, és szó szerint el kellett tartanom a telefont, mert eléggé hangos szavakkal fejezte ki, hogy mennyire nem vagyok normális, hogy bemegyek a közigazgatásba, mert az be fog darálni engem. Illetve sajnálja, hogy a közművelődés, a közösségi élet elveszített egy embert.

Próbáltam neki bizonygatni, hogy ez nincs így. Persze volt benne egy kis igazság, mert a megyei önkormányzati átalakítások nagy erőfeszítésekkel jártak, és nagyon sok energiát vett ki belőlem, és vett el az életemből. Ebből a szempontból igaza volt.

Viszont az újítások, amelyeket életre hívtunk a megyei önkormányzatnál – többek között a Kultúra Gazdagít program és minden más –, azok országos szinten is kiemelkedőek voltak. Ez keltette fel Halász János – akkor országgyűlési képviselő, 2012-ben parlamenti államtitkár –, és L. Simon László figyelmét. Akik ugyan magasabb szinten, a maguk területén próbálták, de az mégiscsak egy nagyság-

rendileg komoly dolog volt, hogy egy megyében sikerült a kulturális szemlélet- és rendszerváltást véghezvinni.

A 2010-es választáskor már érzékelhető volt, hogy a kultúrához ugyanúgy radikálisan hozzá kell nyúlni, mint ahogyan 2006-ban Békés megyében kezdeményezték. Ehhez minden területen kerestek szövetségeket. Engem Halász János kért meg, hogy segítsék a Közművelődési Főosztálynak annak kidolgozásában, hogy a megyei önkormányzatok konszolidációja kapcsán a teljes intézményi átszervezést a közművelődésben hogyan lehetne lebonyolítani. 2011 év végén még ez volt a kérdés. 2012 tavaszára fogalmazódott meg az az irány, amelyben a közművelődés a mai medrébe terelődött, miszerint a Magyar Művelődési Intézetet nem kell megszüntetni, bár az addigra már teljesen leépült. Nem Beke Pálról beszélünk (sajnos akkor Pali már nem lehetett közöttünk), hanem arról, hogy a Pali igazgatóságát követő időszak teljesen leépítette az intézetet, vízfejként volt már csak jelen a szakterületen. De 2012 tavaszára megfogalmazódott, hogy nem szűnik meg a Magyar Művelődési Intézet, és megpróbáljuk szakmailag úgy átalakítani, hogy alkalmas legyen a 19 megyei művelődési központ, feladatellátás befogadására – annak mintájára, mint ahogyan a megyei levéltárakat a Nemzeti Levéltárba integrálták.

H. R.: Ha fogalmazhatok így, kondorosi lányként a Békés megyei önkormányzaton keresztül az ember eljut egy csúcshintézmény élére – közben jelentős tapasztalásoknak kell lenniük. A megyei munka során szerzett tapasztalatok a Nemzeti Művelődési Intézet irányvonalánál is meghatározók voltak?

Z. M.: A legnagyobb irányadó, és talán önbizalmat is adó, Domokos László irányítása és szerepe

Dr. Pesti Imre, Domokos László és Závogyán Magdolna a 2019-es Magyar Értékek Napján

volt. Egy olyan személlyel dolgozhattam együtt hat évig, akitől tudást, komplex látásmódot, biztonságot kaptam. Mind a jogszabályok értelmezésében, mind az alkalmazásukban olyan rendszerlátásra tettem szert, amely biztonságot adott, amely nem engedett elveszni sem a mindennapok, sem a különböző lobbik útvesztőiben. Nem engedett téves irányba menni, hanem olyan szemléletbe helyezett engem és a munkámat is, amely azóta is meghatározó. A tapasztalás tehát önmagában kevés, nem értünk volna el olyan eredményeket, ha nem lett volna olyan elnökünk, aki megmutatta a gyakorlatban, hogy ezt hogyan kell csinálni.

Érdekes dolog, de a kérdésben is felvázolt pályáivem legnagyobb meghatározója ez a hatévnyi közös munka az elnökkel – ez az, ami biztonságot és szakmai önbizalmat adott nekem.

H. R.: Elindult egy teljesen új pályán az intézet, néhány évet követően mégis az Emberi Erőforrások Minisztériuma Kultúráért Felelős Államtitkárságának helyettes államtitkára lett. Erre az időszakra hogy emlékszik vissza?

Z. M.: 2012 nem volt könnyű év, ugyanis a megyei intézményhálózatot át kellett venni a megyei

intézményfenntartó központoktól, és nem pedig a megyei önkormányzattól, merthogy volt egy köztes állapot. Amikor a megyei intézményfenntartó központoktól átvételre kerültek a kórházak, a szociális és gyermekvédelmi intézmények, a levéltárak és minden, amit a megyei intézményhálózat rendszere adott, akkor kerültek a megyei jogú városokhoz a könyvtárak, a színházak, a bábszínházak. Ezen folyamat 2012-2013-ban terjedő időszakában együtt dolgozott mindenki, minden szakterület, aki érintett volt az átalakításban. Mondhatjuk, hogy az Emberi Erőforrások Minisztériuma koordiná-

lásával, de együtt dolgoztunk. Bár nem túl nagy ez a közművelődési terület, de mi olyan promt szakmai válaszokat tudtunk adni az átalakítás időszakára, hogy 2013-ban a nulláról felépítettünk egy működő intézményt, amely ugyanabban az évben ősztől már 6100 kulturális közfoglalkoztatottat tudott alkalmazni. Úgy sikerült ezt az átszervezést megtennünk, hogy nem 2-3-5 év telt el, hanem fél év alatt egy jól felépített rendszerrel, struktúrával, érdekérvényesítéssel dinamikussá tudtuk tenni teljes mértékben ezt a területet.

2015-ben behívtak az akkori államtitkár, dr. Hoppál Péter kulturális államtitkárságra, mert érzékelhető volt, hogy nemcsak a közművelődésnek vannak ilyen kihívásai, hanem a kultúrán belül más területnek is. Az államtitkár úgy gondolta, ha sikerült a közművelődésben rendszer szintjén, ilyen jó dinamikával elindítani ezt a fajta megújulást, akkor hátha az összes kulturális intézménynél alkalmazható és irányba tudjuk állítani egy másfajta szemszögből, a kulturális alapellátás oldaláról is.

2015. március 1-től lettem helyettes államtitkár. A cél a kulturális alapellátás programja volt: hogyan lehet a kultúrát alapellátási szinten definiálni, kezelni, ennek a

Stratégiai megállapodás aláírása a Kárpát-medencei Közművelődési Kerekasztallal 2014-ben

Kulturális közfoglalkoztatottak képzése 2014-ben

rendszerének a kialakítását megtenni, ebben milyen szerepet vállalnak az állami kulturális háttérintézmények, illetve milyen szerepet vállalnak az önkormányzati kulturális intézmények. Ennek kidolgozása volt a feladat. Elméletileg egy évre szegődtem, mert nagyon nehezen hagytam ott a Nemzeti Művelődési Intézetet. Amikor az ember ennyire intenzíven benne van egy új intézmény születésében – egy gyermek világrajöveteléhez hasonlítható –, nagyon nehezen hagyja ott. Az államtitkár úr azzal győzött meg, hogy akkor tényleg csak egy évre menjek el, és az alatt tegyük meg ezt a fajta szakmai váltást. Akkorra, 2015-ben már úgy gondoltam, hogy eléggé stabil a Nemzeti Művelődési Intézet ahhoz, hogy egy évre, ha teljesen nem is, de magára tudom hagyni. Úgy éreztem, a középvezetői szinteket már jól sikerült stabilizálni, amelyben volt is igazság.

Véleményem szerint nem volt hiábavaló, hogy nem egy, hanem három és fél évet maradtam. Hálát adok a sorsnak, hogy volt szerencsém megélni ezt az időszakot. Kásler miniszter úron kívül Fekete Péter államtitkár úr is felkért a maradásra, de a kultúra óriási terület, és a feladatmegoldó típusú ember

abban, amit csinál, szeret nagyon jól tájékozott lenni, a legjobb tudását adni, és megoldani a helyzeteket. Amit én nehezen éltem meg, hogy napi szinten annyi volt a feladat és annyi területről, hogy a saját magam elvárásának nem tudtam megfelelni. Levéltárban, könyvtárban, múzeumban, színházi világban is járatosnak kell lenni, mind kapcsolatrendszerében, mind mögöttes hálózatában. Akkorra viszont már nagyon nagy szükségem volt arra, hogy visszatérjek a saját

komfortzónámba; látva a lehetőségeket, és látva azt, hogy ezek mennyire vannak csupán részben kihasználva, mi az, amit lehet még ezen a területen tenni.

A kultúra világa érdekes világ. Az egy dolog, hogy a törvényben, a szabályozásokban mik találhatók, ott a mögöttes világ, ami teljesen másfajta irányba mozdíthatja az egyes kulturális aktivitásokat.

A három és fél év alatt nagyon sok mindent elértünk, nemcsak a közművelődésben. A kulturális alapellátást, ezt – mire én eljöttem 2018-ban – magáénak tudhatta a teljes állami kulturális háttérintézmény-hálózat, úgymint az Opera, a Nemzeti Színház vagy éppen a Néprajzi Múzeum. Meglátásom szerint ott is sikerült olyan közösséget kovácsolni, amelyben egy nyelvet tudtunk beszélni. Én viszont mégiscsak „haza”, a szűkebb, saját kulturális területemre vágytam, és kértem Balog miniszter urat, hogy amennyiben lehetőség van rá, akkor még ő mentsen fel e tisztség alól. Akkorra már Lezsák elnök úrral és még jó néhány, a területen meghatározó szakemberrel több mint húsz éve együtt dolgoztunk – Beke Pállal, illetve Pali korai

Dr. Hoppál Péter és Závogyán Magdolna 2015 februárjában a Baranyai megyei Berkesden bejelentik a kulturális alapellátás országos programját

halálát követően munkássága szellemiségében –, ezt a vonalat szerettem volna még jobban kiteljesíteni és továbbvinni.

H. R.: *Milyen Nemzeti Művelődési Intézetet talált, amikor visszatért? Az a nyomvonal, amin elindultak, az ment tovább?*

Z. M.: Igen, haladt tovább, a megyék nagyon szépen vitték tovább azt a szellemiséget, amelyben elindultak 2013-ban. Viszont nagyon fáradtnak láttam a kollégákat. Öt éven keresztül, 2013-tól 2018-ig 31000 közfoglalkoztatottnak a napi dolgát, a munkaügyi kérdésétől kezdve a feladatellátásig mindent gondozni, azért az tényleg embert próbáló időszak volt.

Azért is döntöttünk úgy 2018-ban, látva a mutatókat, hogy azt a korszakot lezárjuk, és mindannak, amelynek az államtitkárságom ideje alatti törvénymódosítás a biztosítékát adta, hogy 2021. január 1-től az önkormányzatoknak minden településen középfokú végzettségű szakembert kötelező foglalkoztatni, már egy másik irányt kell, hogy adjon a Nemzeti Művelődési Intézetnek. Nagyon szépen végigvitték a kollégák ezt a három és fél, négy évet, de éppen ideje volt annak, hogy egy korszakot magunk mögött hagyjunk, és egy új irányba állítsuk magát az intézetet és a teljes közművelődést, amelynek az volt a háttere, hogy az 1997. évi CXL. törvény teljes mértékben módosításra került, még az állami vezetőségem alatt. Ez valóban egy új korszak.

H. R.: *Hová helyezné ezt a jelenlegi időszakot a Nemzeti Művelődési Intézet feladatellátásában? Az új székházra gondolok, illetve a Kárpát-medencei szakmai együttműködésekre és hasonló irányvonalakra.*

Z. M.: A Nemzeti Művelődési Intézet történetében ez egy újabb mérföldkő. Nagyon fontos, hogy

A Kárpát-medencei együttműködések jegyében 2019 őszén az Agóra Műhely szakmai tanulmányúton járt Erdélyben

az, amit hat év alatt az anyaországban rendszerként kidolgoztunk és együtt vittünk végig a 19 megyei igazgatósággal, az napi rutinná vált. Rendkívül fontos, hogy a szakembereink jogszabályi háttérrel rendelkeznek, amelyre a települési jegyzőknek. Nélkülözhetetlennek tartom a szakfelügyeletünket.

Ezen területek stabilitásával, és hálózati rendszerben való működéssel a Nemzeti Művelődési Intézet érett arra, hogy mindezt ki tudjuk terjeszteni Kárpát-medencei szinten. Garancia az, hogy 2008 óta működik a Kárpát-medencei Közművelődési Kerekasztal, ezáltal a Szlovákiai Magyar Művelődési Intézettel, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesülettel, a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézettel, a Vajdasági Magyar Művelődési Intézettel és a lendvai Bánffy Központtal töretlen a kapcsolatunk. A határmenti megyei igazgatóságaink nagyon hatékony projekteket valósítanak meg a szomszédos, elszakított nemzetrészekben található megyei szervezetekkel.

Elindulhat egy olyan együttműködés, amely teljes Kárpát-medencei hálózatot tud nyújtani.

H. R.: *Mit kell tudni az október 3-án átadásra kerülő új székház épületéről? Mind küllemében, mind szellemiségében unikum.*

Z. M.: Ez az épület nem most keletkezett. Amikor 2012-ben a váltás történt, akkor a Budai Vigadóban a Hagyományok Háza és az akkori Magyar Művelődési Intézet kapott helyet. Akkorra már megvalósult a Budai Vigadó külső rekonstrukciója. Érzékelhető volt, hogy 2013-tól a kormányzat a kulturális nagy beruházásokat támogatni fogja. Az elmúlt hat év alatt 643 milliárd forintot fordított a magyar kormány kulturális beruházásokra. Fontos volt, hogy nemcsak a Liget projekt, hanem mellette minden más is teret kapjon, például a debreceni Csokonai Színház, vagy a kaposvári Csiky Gergely Színház, de a Budai Vigadó is. Ez utóbbi épületéről azt kell tudni – miként a neve is mutatja –, hogy egy vigadó épülete volt, kávéház, a budai polgárok szórakozóhelye, óriási belmagasságokkal. Az államosítást követően, az '50-es években, mint minden középületet, utolért a szovjet végzet, a színteket elfelezték, és kis méhkaptáros irodahálózatot alakítottak ki benne. A gyönyörű stukkókat teljesen

elfedték a szocreál ízlést tükröző burkolattal.

A Budai Vár belső rekonstrukciója során egyértelmű volt, hogy ezeket a tereket le kell bontani, és vissza kell állítani azt a fajta miliót, ami az '50-es évek előtti építészeti stílusra vezethető vissza, amely által viszont az alapterület a felére csökken. Emiatt pedig 2013-ban el kellett gondolkodni azon, hogy mely intézmény marad, és mely intézmény az, amelynek helyet kell találni. Miután az 1997. évi CXL. törvény szerint a Nemzeti Művelődési Intézet feladat- és hatásköre Budapesten kívüli – mert a budapesti területi ellátást a Budapesti Művelődési Központnak kell ellátni –, és a hungarikum törvény miatt is érzékelhető volt a települési értéktárak, a vidék fontossága, illetve, hogy a mi törvényi feladatellátásunk nem Budapest-központú, így született meg a döntés, hogy a Hagyományok Háza marad a Budai Vigadóban.

A Magyar Művelődési Intézet pedig mint módszertani központ, sugározzon ki a vidékre, és lássa el ott a feladatát a megyei igazgatóságokon keresztül. Igen ám, de akkor, 2013-ban felmerült a kérdés, hová költözzünk? Többféle variáció volt,

Makoldi Sándor rajzai alapján készült fríz bibliai jelenetekkel

kerestük az ingatlanokat. A főváros nagy anyagi gondokkal küzdött, és nekik még voltak intézményeik, amely kapcsán a kormányzat úgy gondolta, hogy egy intervenció keret, vagy egy segítség kapcsán akár lehetne egy olyan megoldásban is gondolkodni, hogy a főváros a Nemzeti Művelődési Intézetnek helyet ad. Több mint másfél éven keresztül dolgoztunk azon, hogy a Bálna lesz a megoldás, és a Bálnában kap helyet a Nemzeti Művelődési Intézet. Ez utólag visszagondolva hálistennek valamilyen okok miatt mindig háttérbe szorult, és nem jutott előrébb az ügy. Közben

nagyon sokat jártunk ide Lakitelekre, minden képzésünket, a Nemzeti Művelődési Intézet belső képzéseit itt, Lakiteleken rendeztük meg, és egy beszélgetés kapcsán említette Lezsák Sándor elnök úr, hogy több beruházás indult már akkor kezdeményezésként, és elmondta az elképzeléseit. Azután közösen jutottunk arra a gondolatra, hogy mi lenne, ha a székház a Kárpát-medence szívében, a Hungarikum Ligetben épülne fel. Elindult a gondolkodás, és utána pedig meglették az első tervek, melyek a kormány elé kerültek. A kormánynak ekkor 2013-2014-ben volt egy olyan törekvése, hogy minél több hivatalt vagy minisztériumot decentralizál Budapestről, ebbe a csomagba került be a Nemzeti Művelődési Intézet is.

Az elején több építésszel dolgoztam együtt. Valaki jurta jellegű épületet akart tervezni, másvalaki üvegpalatát képzelt el. Végül sokéves együtt munkálkodásunk kapcsán megkerestem Szabó Jánost, akivel már a megyei önkormányzatnál is együtt dolgoztam, és több projektet vittünk végig, és az ő tervei alapján indult el a ház építése. Természetesen több olyan művész bevonásával, akik a későbbiekben meghatározóak lettek a ház végleges kialakításában.

Azután a sors fintora, vagy igazolása hozta azt is, hogy 2017. ja-

A Nemzeti Művelődési Intézet új székházának alapkövetétele 2018. június 28-án

nuár 1-től a Lezsák Sándor által alapított Lakitelek Népfőiskola Alapítványnak lett a nonprofit gazdasági társasága a Nemzeti Művelődési Intézet. Ez a kettő összeadódott, szerencsésen így alakult. Ily módon találkozott a szervezet és az épület is ebből a szempontból Lakiteleken.

H. R.: *És az épület szellemisége?*

Z. M.: A szellemiséget azt szerintem hozta magával. A magyar kultúrában a rendszerváltás után érdekesen alakultak a dolgok. Sokfajta irányzat érvényesül, a magyar kultúra sokfajta elgondolása. Természetes volt a tervezés során, hogy ha azt mondom, hogy Nemzeti Művelődési Intézet, és egy kulturális intézmény székházáról beszélünk, akkor ne csak az építészeti stílusban nyilvánuljon meg a magyarságtudat ebben a kúria jellegű épületben, hanem nézzük meg, hogy mely művészeti ágak kapcsán tudjuk ezt még inkább hangsúlyozni. Így találkoztunk egy olyan csapattal, akik külső építészeti szempontból hozták a szerves magyar műveltséget, amit a fríz is sugároz. A magyarság- és a teremtéstörténetet a főhomlokzat két oldalán láthatjuk, ezek magától értetődő témák voltak a sgraffito-n, és egyértelmű volt a timpanon alatti rész is. Ugyanezen kör kapcsán találkoztunk Grätz Antallal, aki a vakolatdíjakat tervezte, csodálatos alkotott. Ezeket egyenként képzőművészeti alkotásként kell kezelni, sőt messze-messze túlmutatnak egy szokásos képzőművészeti alkotáson, évezredes üzenetet hordoznak.

H. R.: *Valóban, mind-mind a szerves magyar műveltség nagyszerű kifejeződése. A modern világunkban viszont minden változik, mindig vannak új eszközök, új elérési utak, így a közművelődésnek is változnia kell. Hogyan képzeli el a magyar közművelődés jövőjét?*

Tessely Zoltán miniszterelnöki biztos, Fekete Péter kultúráért felelős államtitkár, Závogyán Magdolna ügyvezető, L. Simon László, dr. Hoppál Péter és Halász János országgyűlési képviselők, volt kulturális államtitkárok a székházavatáson

Z. M.: Ha az ember visszanyúl a gyökereihez, akkor azt mondhatja, hogy az 1949 előtti időszakban része volt a magyar kultúrának az önszerveződés, nem voltak állami kulturális intézmények. Színházszínházok, színházak voltak, de magánkézben. Múzeumok voltak, helytörténeti körök, de ezek magánkörök voltak, magán közösségek. Aminek a nyugat-európai példáját most is látjuk, mert nekik nem volt ilyen közösségziláló negyven évük.

Ma a közművelődés, bár elkötelezett civil és lokálpatrióta szellemű, de nem fog visszajutni Magyarországon az 1949 előtti időszakra. Azért sem, mert egyrészt van egyfajta pozitív hozadéka az intézményesülésnek. Másrészt pedig most látni igazán, hogy a multikulturalizmus a globalizáció felé viszi a kultúrát, és szükséges, hogy legyenek olyan intézmények, amelyek intézményi keretek között zászlóshajóként viszik az egyes szakterületeket. Meghagyva maguk mellett, szélesen kiterjesztve a karját azoknak a megnyilvánulásoknak, amelyek csak kis közösségekben élhetnek meg.

Ahogy látom a világban, a magyar közművelődés egy hungari-

kum. Magyar sajátosság, amelyen válaszokat adott az elmúlt évek folyamán. És látom azt az irányt, amelyben hogyha az állam megfelelően betölti a közművelődésben és a kulturális alapellátásban a szerepét – azaz, hogy minden magyar állampolgárnak joga van a kultúrához –, és ezt a közművelődés által terjeszti ki, akkor abból a szempontból kell, hogy legyenek intézmények. De az intézményeknek, miként Beke Pali mondta, azt kell szolgálniuk, hogy legyen egy kubatúra, ahova bemennek a helyi lakosok, ahol jól érzik magukat, ahol közösségben élhetik meg a mindennapi kulturális igényüket, szokásaikat. Legyen ez néptánc, báb, hip-hop, vagy bármi más, ami köthető az adott település kultúrájához és az emberek érdeklődéséhez. És legyen legalább egy olyan szakember, aki őket segíteni, bátorítani tudja. Mert minden közösségnek vannak felfelé, de párhuzamosan lefelé szálló ágai is. Egy szakember ezeket az összefüggéseket nagyon szépen tudja kezelni, és a közösségnek mindenben a segítségére tud lenni. Véleményem szerintem sem nem több, sem nem kevesebb a dolgunk.